# RAQAMLI TA’LIM RESURSLARI ASOSIDA O‘QUVCHILARNING INGLIZ TILINI O‘RGANISH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

**Aminbayev Muxammadjon**
Tadqiqotchi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23318360

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada raqamli ta’lim resurslari asosida o‘quvchilarning ingliz tilini o‘rganish kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik va metodik asoslari yoritilgan. Ingliz tilini o‘qitish jarayonida elektron darsliklar, multimedia materiallari, interaktiv mashqlar, audio-video resurslar va onlayn ta’lim platformalaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli resurslarni kommunikativ yondashuv, individual ta’lim va mustaqil o‘rganish tamoyillari bilan uyg‘unlashtirishga asoslangan metodik yondashuv taklif etilgan. O‘quvchilarning tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda ta’lim natijalarini baholash bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

**Kalit so‘zlar:** raqamli ta’lim, ingliz tili, ta’lim resurslari, til kompetensiyasi, kommunikativ kompetensiya, interaktiv ta’lim, multimedia, raqamli pedagogika, mustaqil ta’lim, baholash mezonlari.

Bugungi kunda ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarning keng qo‘llanilishi o‘qitish mazmuni, metodlari va vositalarini takomillashtirishni taqozo etmoqda. Xususan, xorijiy tillarni o‘qitishda raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish o‘quvchilarning til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshirish, o‘quv materiallarini turli shakllarda taqdim etish va individual ta’lim ehtiyojlarini hisobga olish imkonini beradi. Raqamli resurslardan samarali foydalanish o‘qituvchining metodik mahorati bilan uyg‘unlashgandagina kutilgan ta’lim natijalariga erishish mumkin.

Ingliz tili xalqaro muloqot, ilm-fan, axborot almashinuvi va kasbiy rivojlanishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Shu sababli o‘quvchilarda ingliz tilidagi axborotni tushunish, o‘z fikrini ifodalash, muloqotga kirishish hamda turli kommunikativ vaziyatlarda tildan maqsadli foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim pedagogik vazifa sanaladi.

An’anaviy ta’lim jarayonida til materiallarini faqat darslik va og‘zaki tushuntirish orqali o‘zlashtirish ayrim o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini to‘liq qamrab olmasligi mumkin. Raqamli ta’lim resurslari esa matn, tovush, tasvir, animatsiya va interaktiv topshiriqlarni birlashtirish orqali til materiallarini tushunish va amaliyotda qo‘llash imkoniyatlarini kengaytiradi.

O‘zbekistonda ham raqamli ta’lim resurslaridan foydalanishning me’yoriy va metodik asoslarini rivojlantirishga e’tibor qaratilmoqda. Ta’lim resurslari va ulardan foydalaniladigan dasturiy vositalarga qo‘yiladigan umumiy talablarning ishlab chiqilishi ta’lim sifatini oshirish, mustaqil o‘rganish va innovatsion metodlarni joriy etish uchun muhim ahamiyatga ega [1].

Maqolaning maqsadi raqamli ta’lim resurslari asosida o‘quvchilarning ingliz tilini o‘rganish kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik yondashuvlarni nazariy jihatdan asoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy, kommunikativ, shaxsga yo‘naltirilgan va raqamli-pedagogik yondashuvlar tashkil etadi. Mazkur yondashuvlar ingliz tilini o‘rganish jarayonini faqat grammatik qoidalar va lug‘at birliklarini o‘zlashtirish bilan cheklamasdan, o‘quvchining tildan real kommunikativ vaziyatlarda foydalana olish qobiliyatini rivojlantirishga yo‘naltiradi.

Maqolani tayyorlashda ilmiy-pedagogik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va metodik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Raqamli ta’lim resurslarining didaktik imkoniyatlari ingliz tilini o‘qitishning asosiy yo‘nalishlari bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqildi.

Taklif etilayotgan metodik yondashuv quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

Maqsadga muvofiqlik: har bir raqamli resurs muayyan til ko‘nikmasini rivojlantirishga xizmat qilishi lozim.

Kommunikativ yo‘naltirilganlik: topshiriqlar o‘quvchini ingliz tilida fikr bildirish va muloqot qilishga undashi kerak.

Individuallashtirish: topshiriqlarning murakkabligi o‘quvchilarning til bilish darajasi va o‘zlashtirish sur’atiga moslashtiriladi.

Interaktivlik: o‘quvchi ta’lim jarayonida faol ishtirok etib, topshiriqlarni bajarish va natijalarni tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Uzluksiz qayta aloqa: raqamli vositalar yordamida xatolarni aniqlash, tuzatish va o‘zlashtirish natijalarini kuzatish tashkil etiladi.

Raqamli ta’lim resurslarining ingliz tilini o‘rganishdagi pedagogik imkoniyatlari

Raqamli ta’lim resurslari — ta’lim mazmunini elektron shaklda taqdim etish, o‘quv faoliyatini tashkil qilish va o‘zlashtirish natijalarini nazorat qilishga xizmat qiluvchi didaktik materiallar hamda dasturiy vositalar majmuasidir. Ular elektron darsliklar, raqamli lug‘atlar, audioyozuvlar, videodarslar, interaktiv mashqlar, virtual ta’lim muhiti va onlayn platformalarni qamrab oladi.

Ingliz tilini o‘qitishda bunday resurslardan foydalanish bir nechta pedagogik imkoniyatlarni yuzaga keltiradi. Birinchidan, audio va video materiallar o‘quvchilarning ingliz tilidagi nutqni tinglab tushunishi, talaffuz va intonatsiyani farqlashiga yordam beradi. Ikkinchidan, interaktiv mashqlar lug‘at boyligini mustahkamlash, grammatik birliklarni amaliyotda qo‘llash va o‘zlashtirilgan bilimlarni takrorlash imkonini yaratadi. Uchinchidan, elektron matnlar va raqamli lug‘atlar o‘qish strategiyalarini rivojlantirish hamda matn mazmunini mustaqil tahlil qilishga ko‘maklashadi.

Biroq raqamli vositalarning mavjudligi o‘z-o‘zidan ta’lim samaradorligini kafolatlamaydi. Ularning samarasi resursning ta’lim maqsadiga mosligi, mazmunining ishonchliligi, o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, topshiriqlarning murakkablik darajasi va o‘qituvchining metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etishiga bog‘liq. Shu bois raqamli resurslar an’anaviy metodlarni shunchaki almashtiruvchi vosita emas, balki o‘quv faoliyatini mazmunan boyituvchi didaktik imkoniyat sifatida qaralishi lozim.

Ingliz tilini o‘rganish kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi

O‘quvchilarning ingliz tilini o‘rganish kompetensiyalari til bilimlari, nutqiy ko‘nikmalar, kommunikativ strategiyalar va mustaqil o‘rganish qobiliyatining o‘zaro uyg‘unligi orqali namoyon bo‘ladi. Ularni rivojlantirishda tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish faoliyatlarini bir-biri bilan bog‘liq holda tashkil etish muhimdir.

Tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirish. Ushbu yo‘nalishda qisqa audioyozuvlar, videolavhalar, dialoglar va talaffuz namunalari qo‘llaniladi. Masalan, o‘quvchi avval audioyozuvni tinglab, uning umumiy mazmunini aniqlaydi. Keyin asosiy so‘zlar, muhim ma’lumotlar va suhbat ishtirokchilarining maqsadini belgilaydi. Yakunda tinglangan material asosida savollarga javob beradi yoki qisqa xulosa tuzadi. Bu jarayon tinglashdan oldingi tayyorgarlik, tinglash va tinglashdan keyingi faoliyat bosqichlarini birlashtiradi.

Gapirish kompetensiyasini rivojlantirish. Raqamli ta’lim vositalari yordamida dialoglar, rolli o‘yinlar, virtual suhbatlar va og‘zaki taqdimotlar tashkil etish mumkin. Masalan, “At the shop”, “My family” yoki “My favourite place” mavzularida o‘quvchilar raqamli tasvirlar asosida suhbat tuzadilar. Ular o‘z nutqlarini audio yoki video shaklida yozib, talaffuz, so‘z tanlash va gap tuzilishini tahlil qiladilar. O‘qituvchi esa aniq mezonlar asosida fikr-mulohaza bildiradi.

O‘qish kompetensiyasini rivojlantirish. Elektron matnlar, rasmli hikoyalar, raqamli maqolalar va interaktiv o‘qish topshiriqlari o‘quvchilarning matnni tushunish strategiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. O‘quvchilar matnning asosiy g‘oyasini aniqlash, muhim ma’lumotlarni topish, notanish so‘zlarning ma’nosini kontekstdan anglash va matn yuzasidan xulosa chiqarish kabi topshiriqlarni bajaradilar.

Yozish kompetensiyasini rivojlantirish. Elektron matn muharrirlari, topshiriq platformalari va raqamli portfoliolar yordamida o‘quvchilar qisqa xabar, tavsif, elektron maktub va hikoyalar yozishni mashq qiladilar. Dastlab reja tuzish, keyin matnni yozish, undan so‘ng imlo, grammatika va mazmunni tekshirish bosqichlari tashkil etiladi. Avtomatik tekshiruv vositalaridan foydalanilganda ham o‘quvchi tavsiyalarni tanqidiy baholashi va yakuniy matn uchun mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishi kerak.

Raqamli resurslar asosida topshiriqlar tizimini tashkil etish

Raqamli ta’lim resurslarini metodik jihatdan samarali qo‘llash uchun topshiriqlar ketma-ketligi o‘quv maqsadiga muvofiq rejalashtirilishi zarur. Bunda oddiy til birliklarini tanishdan boshlab, ularni kommunikativ vaziyatlarda mustaqil qo‘llashgacha bo‘lgan bosqichma-bosqichlikka rioya qilinadi.

Masalan, “My daily routine” mavzusini o‘rganishda quyidagi topshiriqlar tizimidan foydalanish mumkin:

Lug‘at bilan ishlash: kundalik faoliyatga oid so‘zlarni rasm va so‘zlar orqali moslashtirish.

Tinglab tushunish: kundalik tartib haqida qisqa audioyozuvni tinglab, undagi faoliyatlarni ketma-ketlikda belgilash.

O‘qish: raqamli matnni o‘qib, asosiy ma’lumotlarni ajratib olish.

Gapirish: berilgan namunaga tayangan holda o‘z kun tartibi haqida ingliz tilida gapirish.

Yozish: “My daily routine” mavzusida qisqa matn tuzish va uni elektron portfolio orqali taqdim etish.

O‘zini baholash: bajarilgan topshiriqlar yuzasidan nazorat ro‘yxatini to‘ldirish va qiyinchiliklarni aniqlash.

Mazkur topshiriqlar tizimi tilning alohida ko‘nikmalarini o‘zaro bog‘laydi. Natijada o‘quvchi yangi lug‘at birliklarini faqat yodlab qolmay, ularni tinglash, o‘qish, gapirish va yozish faoliyatida qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

**Metodikani takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari**

Raqamli ta’lim resurslari asosida ingliz tilini o‘qitish metodikasini takomillashtirish quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

Birinchidan, ta’lim maqsadlari bilan raqamli topshiriqlar o‘rtasidagi muvofiqlikni ta’minlash zarur. Har bir resursdan foydalanishdan oldin qaysi kompetensiya, ko‘nikma yoki til birligi rivojlantirilishi aniqlashtirilishi lozim.

Ikkinchidan, o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish talab etiladi. Bir xil topshiriqning boshlang‘ich, o‘rta va murakkab darajadagi variantlarini taklif etish o‘quvchilarning o‘zlashtirish sur’atiga mos ta’limni tashkil etishga yordam beradi.

Uchinchidan, raqamli resurslar mustaqil ta’lim bilan uyg‘unlashtirilishi kerak. O‘quvchilarga darsdan tashqari bajariladigan qisqa audio tinglash, elektron lug‘at bilan ishlash, matn o‘qish va yozma topshiriqlar berilishi mumkin. Keyingi darsda esa natijalar muhokama qilinib, aniqlangan qiyinchiliklar ustida ishlanadi.

To‘rtinchidan, baholash jarayonida faqat to‘g‘ri javoblar soni emas, balki o‘quvchining bilimni amaliy vaziyatda qo‘llay olishi, xatolarini tuzatishi, mustaqil ishlashi va muloqotda ishtirok etishi ham hisobga olinishi lozim.

Beshinchidan, o‘qituvchining raqamli-pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish muhimdir. O‘qituvchi resurslarni tanlash, raqamli topshiriqlarni ishlab chiqish, natijalarni tahlil qilish, mualliflik huquqiga rioya etish va o‘quvchilarning shaxsiy ma’lumotlarini himoya qilish talablarini bilishi zarur.

Nazariy tahlil asosida raqamli ta’lim resurslarini ingliz tilini o‘qitish metodikasi bilan integratsiyalashning asosiy tarkibiy qismlari umumlashtirildi. Ular maqsadli, mazmuniy, jarayonli va diagnostik-baholash komponentlarini o‘z ichiga oladi.

Maqsadli komponent o‘quvchilarda ingliz tilini amaliy qo‘llash kompetensiyalarini rivojlantirishni ko‘zda tutadi. Mazmuniy komponent lug‘at, grammatika, matnlar, audio-video materiallar va kommunikativ vaziyatlardan tashkil topadi. Jarayonli komponent raqamli topshiriqlarni bajarish, juftlik va guruhda ishlash, mustaqil mashq qilish hamda o‘zaro fikr bildirishni qamrab oladi. Diagnostik-baholash komponenti esa o‘quv natijalarini mezonlar asosida aniqlash va keyingi ta’lim faoliyatini rejalashtirishga xizmat qiladi.

O‘quvchilar kompetensiyalarining rivojlanishini baholash uchun quyidagi mezonlardan foydalanish mumkin:

Leksik-grammatik mezon: so‘z boyligi, grammatik shakllar va til birliklarini to‘g‘ri qo‘llash.

Nutqiy mezon: tinglangan va o‘qilgan axborotni tushunish, fikrni og‘zaki va yozma ifodalash.

Kommunikativ mezon: muloqotga kirishish, savollarga javob berish va fikr almashish.

Mustaqil ta’lim mezoni: raqamli resurslardan maqsadli foydalanish, topshiriqlarni mustaqil bajarish va xatolar ustida ishlash.

Mazkur mezonlar asosida boshlang‘ich, o‘rta va yuqori darajalarni tavsiflash mumkin. Bunda har bir daraja aniq kuzatiladigan ko‘rsatkichlar bilan belgilanishi zarur. Masalan, yuqori darajadagi o‘quvchi o‘rganilgan til vositalaridan nisbatan mustaqil foydalanishi, matnning asosiy mazmunini anglab, o‘z fikrini izchil ifodalashi kutiladi.

Shuni ta’kidlash kerakki, ushbu maqolada keltirilgan metodik model va baholash mezonlari nazariy tahlil hamda metodik umumlashtirish natijasida taklif etilmoqda. Ularning

samaradorligi haqida qat’iy xulosa chiqarish uchun maktab sharoitida tajriba-sinov ishlarini o‘tkazish, boshlang‘ich va yakuniy diagnostika natijalarini taqqoslash hamda tegishli statistik tahlilni amalga oshirish talab etiladi.

Raqamli resurslardan foydalanishda ayrim muammolar ham uchrashi mumkin. Jumladan, internetga kirish imkoniyatining cheklanganligi, o‘quvchilarning raqamli savodxonligidagi farqlar, sifatsiz yoki yoshga mos bo‘lmagan materiallar, shuningdek, ekran qarshisida ortiqcha vaqt o‘tkazish ta’lim jarayonining samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi ehtimoli mavjud. Shu bois raqamli topshiriqlar aniq didaktik maqsad asosida tanlanishi, ekran bilan ishlash vaqti me’yorlashtirilishi, zarur holatlarda oflayn materiallar bilan to‘ldirilishi lozim.

Raqamli ta’lim resurslari asosida o‘quvchilarning ingliz tilini o‘rganish kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy til ta’limining muhim metodik yo‘nalishlaridan biridir. Elektron darsliklar, audio-video materiallar, interaktiv mashqlar va raqamli platformalardan maqsadli foydalanish o‘quvchilarning tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini o‘zaro bog‘liq holda rivojlantirishga imkon beradi.

Tahlil natijasida metodikani takomillashtirish uchun raqamli resurslarni kommunikativ yondashuv bilan uyg‘unlashtirish, topshiriqlarni o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirish, mustaqil ta’limni qo‘llab-quvvatlash va baholash mezonlarini aniqlashtirish zarurligi asoslandi. Bunda raqamli vositalar o‘quv maqsadiga xizmat qiluvchi pedagogik vosita sifatida qo‘llanishi, o‘qituvchining metodik rahbarligi va o‘quvchining faol ishtiroki ta’minlanishi lozim.

Kelgusida taklif etilgan metodik yondashuvni tajriba-sinovdan o‘tkazish, o‘quvchilarning kompetensiyalari rivojlanish dinamikasini aniqlash va turli raqamli resurslarning ta’lim natijalariga ta’sirini qiyosiy o‘rganish maqsadga muvofiqdir.

**FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR**

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Raqamli ta’lim resurslari va ularda qo‘llaniladigan dasturiy vositalarga qo‘yiladigan umumiy talablar ishlab chiqildi. 2024-yil 8-fevral. https://gov.uz/en/edu/news/view/5781
2. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education: A Tool on Whose Terms? Paris: UNESCO, 2023.
3. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. Version 3. Paris: UNESCO, 2018.
4. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.
5. Chapelle, C. A. Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for Teaching, Testing and Research. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
6. Mayer, R. E. Multimedia Learning. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
7. Hockly, N. Focus on Learning Technologies. Oxford: Oxford University Press, 2016.
8. Beatty, K. Teaching and Researching Computer-Assisted Language Learning. 2nd ed. Harlow: Pearson Education, 2010.
9. Godwin-Jones, R. Emerging Technologies: Mobile Apps for Language Learning. Language Learning & Technology, 2011, 15(2), 2–11.
10. Xujaniyazova, G., Xujaniyozov, M. The Role of Digital Resources in English Teaching in Uzbekistan’s Educational System. The Lingua Spectrum. https://lingvospektr.uz/index.php/lngsp/article/view/544